

QO‘QON DAVLAT
PEDAGOGIKA INSTITUTI
ILMIY XABARLARI
(2026-yil 2-son)

PEDAGOGIKA
PEDAGOGY

**BO‘LAJAK PEDAGOGLARNING MA‘NAVIY VA JISMONIY TARBIYASI
INTEGRATSIYASIDA SHAXSGA YO‘NALTIRILGAN YONDASHUVNING
PEDAGOGIK ASOSLARI**

<https://doi.org/10.70728/c.series.v08.i02.100>

Xudoyberdiyev Baxtiyar Raxmatillayevich

Qarshi davlat universiteti

Sport faoliyati kafedrası PhD., dotsenti

e-mail: khudoyberdiyev.br@qarshidu.uz

ORCED: <https://orcid.org/0009-0008-6135-6381>

+998973838899

Annotatsiya. Mazkur maqolada bo‘lajak pedagoglarning kasbiy shakllanishida ma‘naviy va jismoniy tarbiyaning integratsiyalashuvi hamda ushbu jarayonda shaxsga yo‘naltirilgan yondashuvning pedagogik asoslari ilmiy jihatdan tahlil qilinadi. Tadqiqotda shaxsning individual xususiyatlari va ehtiyojlarini hisobga olgan holda ma‘naviy-axloqiy hamda jismoniy kamolotni uyg‘un rivojlantirish masalalari yoritiladi. Tadqiqot natijalari shaxsga yo‘naltirilgan yondashuv bo‘lajak pedagoglarning kasbiy kompetensiyalari, ma‘naviy barqarorligi va jismoniy faolligini rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega ekanini ko‘rsatadi.

Kalit so‘zlar: bo‘lajak pedagog, ma‘naviy tarbiya, jismoniy tarbiya, integratsiya, shaxsga yo‘naltirilgan yondashuv, pedagogik asoslar.

Аннотация. В статье научно анализируются педагогические основы интеграции духовного и физического воспитания в процессе профессионального становления будущих педагогов, а также роль личностно-ориентированного подхода в данном процессе. Рассматриваются вопросы гармоничного развития духовно-нравственного и физического потенциала личности с учётом её индивидуальных особенностей и потребностей. Результаты исследования подтверждают, что личностно-ориентированный подход способствует развитию профессиональных компетенций, духовной устойчивости и физической активности будущих педагогов.

Ключевые слова: будущий педагог, духовное воспитание, физическое воспитание, интеграция, личностно-ориентированный подход, педагогические основы.

Abstract. This article provides a scientific analysis of the pedagogical foundations for integrating spiritual and physical education in the professional development of future teachers, emphasizing the role of a person-centered approach. The study examines the

harmonious development of moral-spiritual and physical qualities based on individual characteristics and needs. The findings demonstrate that a person-centered approach plays a significant role in enhancing professional competencies, spiritual stability, and physical activity of future teachers.

Keywords: future teacher, spiritual education, physical education, integration, person-centered approach, pedagogical foundations.

Kirish. O‘zbekiston Respublikasida ta‘lim tizimini modernizatsiya qilish, ma‘naviy barkamol va jismonan sog‘lom pedagog kadrlarni tayyorlash davlat siyosatining ustuvor yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi. Bo‘lajak pedagoglarning har tomonlama kamol topishi ma‘naviy va jismoniy tarbiyaning uzviy hamda integratsiyalashgan holda tashkil etilishiga bevosita bog‘liqdir.

Mazkur yo‘nalishning qonuniy asoslari O‘zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi, 2020-yil 23-sentabrdagi “Ta‘lim to‘g‘risida”gi Qonun (O‘RQ–637-son)[2] hamda 2015-yil 4-sentabrdagi “Jismoniy tarbiya va sport to‘g‘risida”gi Qonun (O‘RQ–394-son)da belgilangan bo‘lib[3], ularda shaxsning ma‘naviy va jismoniy rivojlanishini ta‘minlash ta‘lim tizimining muhim vazifasi sifatida e‘tirof etiladi[1].

Shuningdek, O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi PF–60-son Farmoni bilan tasdiqlangan “2022–2026-yillarga mo‘ljallangan Yangi O‘zbekistonning taraqqiyot strategiyasi”da pedagog kadrlarni tayyorlashda shaxsga yo‘naltirilgan yondashuvni joriy etish va sog‘lom, ma‘naviy barkamol avlodni tarbiyalash ustuvor maqsad etib belgilangan[4].

Mazkur normativ-huquqiy hujjatlar bo‘lajak pedagoglarning ma‘naviy va jismoniy tarbiyasini yaxlit pedagogik tizim sifatida integratsiyalash zarurligini taqozo etadi. Shu bois, mazkur masalani shaxsga yo‘naltirilgan yondashuv asosida ilmiy jihatdan asoslash dolzarb ilmiy-pedagogik muammo hisoblanadi.

Mavzuga oid adabiyotlar sharhi.

Bo‘lajak pedagog shaxsini kasbiy, ma‘naviy va jismoniy jihatdan yaxlit rivojlantirish masalalari pedagogika fanida qator olimlar tomonidan o‘rganilgan. Xususan, **V.A. Slastyonin** va **E.N. Shiyanov** tadqiqotlarida pedagog shaxsini kompleks rivojlantirish zarurligi asoslangan[7]. Shaxsga yo‘naltirilgan ta‘lim konsepsiyasining nazariy asoslari **I.S. Yakimanskaya** ishlarida yoritilgan bo‘lsa[5], ma‘naviy tarbiya va sog‘lom turmush tarzining pedagogik ahamiyati mos ravishda **B.T. Lixachyov** hamda **L.P. Matveev** asarlarida ilmiy asoslangan[8]. Shuningdek, ta‘lim jarayonining tizimli va sinergetik yondashuvlari **G. Haken** tomonidan nazariy jihatdan ochib berilgan. Shu bilan birga, mavjud tadqiqotlar tahlili bo‘lajak pedagoglarning ma‘naviy va jismoniy tarbiyasini aynan shaxsga yo‘naltirilgan yondashuv asosida integratsiyalashgan holda o‘rganish yetarli darajada tizimlashtirilmaganini ko‘rsatadi, bu esa mazkur tadqiqotning dolzarbligini belgilaydi.

Tadqiqot metodologiyasi.

ilmiy-pedagogik adabiyotlar va normativ-huquqiy hujjatlarni tahlil qilish; pedagogik kuzatuv; so‘rovnoma; pedagogik tajriba; taqqoslash va umumlashtirish; empirik ma’lumotlarni statistik tahlil qilish.

Mazkur metodlar majmui bo‘lajak pedagoglarning ma’naviy va jismoniy tarbiyasini integratsiyalash jarayonining holatini aniqlash, shuningdek, shaxsga yo‘naltirilgan yondashuvning pedagogik samaradorligini empirik jihatdan baholash imkonini berdi.

Asosiy qism

Bo‘lajak pedagoglarning ma’naviy va jismoniy tarbiyasini integratsiyalash konsepsiyasini ishlab chiqishda tadqiqot metodologik jihatdan tizimli-maqсадli va sinergetik yondashuvlar talablariga tayangan holda amalga oshirildi. Mazkur yondashuvlar pedagogik jarayonni murakkab, ochiq va o‘z-o‘zini rivojlantiruvchi tizim sifatida talqin etish imkonini beradi. Shu bilan birga, konsepsiyani shakllantirishda boshqaruv nazariyasining asosiy qoidalari ham hisobga olinib, tarbiya jarayonining rejaliligi, izchilligi va natijadorligini ta’minlashga alohida e’tibor qaratildi.

Tadqiqotning nazariy bazasi falсафа, психология, социология va физиология fanlarida ishlab chiqilgan inson mohiyati haqidagi qarashlarni umumlashtirishga asoslandi. Ushbu fanlararo yondashuv bo‘lajak pedagogni biologik, ijtimoiy va ma’naviy jihatlarning yaxlit birligi sifatida talqin etishga imkon berdi.

Pedagogika oliy ta’lim muassasalari va kollejlarda “Jismoniy madaniyat” fanini o‘qitish jarayoniga ma’naviy komponentni integratsiyalash quyidagi konseptual asoslar bilan izohlanadi.

Birinchidan, ta’limning kasbiy-pedagogik yo‘naltirilganligi va pedagogik ta’limda integratsiya konsepsiyasi barcha fanlar mazmuniga ma’naviy bilimlarni (faktlar, tushunchalar, g‘oyalar va konsepsiyalar) kiritish uchun metodologik asos bo‘lib xizmat qiladi. Bu yondashuv jismoniy tarbiyani faqat funksional tayyorgarlik vositasi sifatida emas, balki pedagog shaxsini shakllantirishning muhim tarkibiy qismi sifatida talqin etishga imkon beradi.

Ikkinchidan, kulturologik ta’lim konsepsiyasi asosiy madaniy qadriyatlar tizimiga kiruvchi metodologik bilimlarning shaxs shakllanishi va rivojlanishiga ta’sirini e’tirof etadi. Ushbu yondashuv doirasida jismoniy madaniyat shaxsning umumiy madaniy rivojlanishining ajralmas qismi sifatida qaraladi.

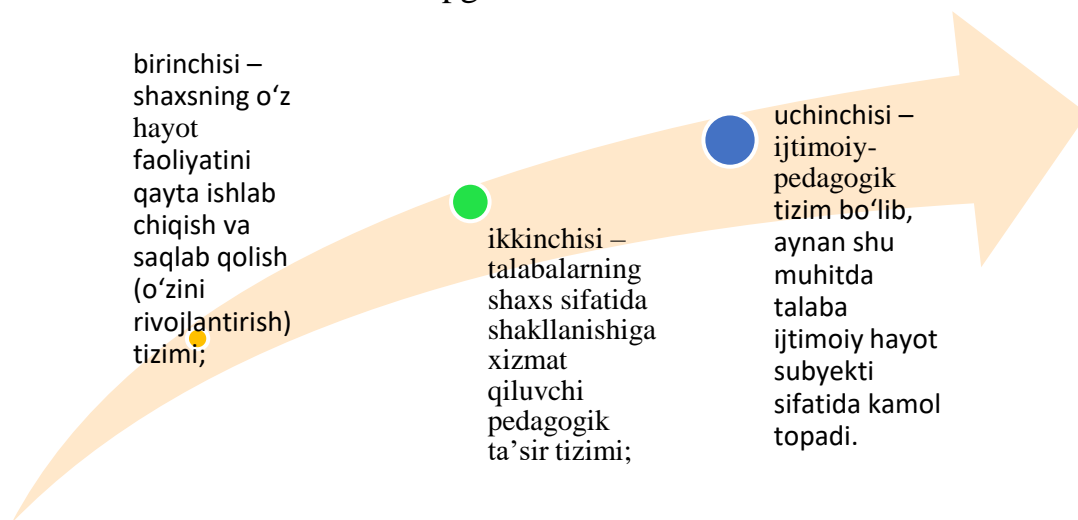
Uchinchidan, oliy ta’limni insonparvarlashtirish (gumanitarizatsiya) konsepsiyasi ma’naviy tarbiya g‘oyalarining kelib chiqishi va rivojlanishini, ularning barcha bilim sohalarida qo‘llanilishini namoyish etish imkonini beradi. Natijada jismoniy tarbiya mashg‘ulotlari insonparvar mazmun bilan boyitilib, shaxsning ichki dunyosiga yo‘naltirilgan tarbiyaviy ta’sir kuchayadi.

To‘rtinchidan, tizimli yondashuv konsepsiyasi ma’naviy bilimlarning universalligini ta’minlab, ularni yaxlit tizim sifatida taqdim etish imkonini beradi. Bu esa ma’naviy va

jismoniy tarbiyaning o‘zaro bog‘liqligini, ularning bir-birini to‘ldiruvchi xarakterini ochib berishga xizmat qiladi.

Beshinchidan, kasbiylashtirish (professionalizatsiya) konsepsiyasi ma’naviy va jismoniy tarbiyani shaxsning dolzarb va istiqboldagi kasbiy rivojlanish zonalarini kengaytirish jarayoni sifatida tahlil qilish imkonini beradi. Mazkur yondashuv bo‘lajak pedagogning kasbiy barqarorligi va sog‘lom turmush tarzini ta’minlashga yo‘naltirilgan.

Pedagog shaxsini shakllantirishda yaxlit va kompleks yondashuv zarurligi ilmiy adabiyotlarda keng e’tirof etiladi. Chunki pedagog faoliyati o‘zaro bog‘liq uchta quyi tizimni qamrab oladi. Bu 1-rasmدا o‘z aksini topgan.

1-rasm.

Pedagog faoliyati o‘zaro bog‘liq uchta quyi tizimi.

Zamonaviy sharoitda pedagog faoliyatining birinchi quyi tizimi, ya’ni o‘z sog‘lig‘i va jismoniy holatiga ongli munosabat tobora dolzarblashib bormoqda. Chunki pedagogning shaxsiy va kasbiy rivojlanish darajasi yetarli bo‘lmagan holatlarda ta’lim muhiti uning potensial rivojlanish zonasiga kirishiga to‘sqinlik qiladi. Bu esa moslashuv jarayonlarining keskinlashuvi va kasbiy muammolarning yuzaga kelishiga olib keladi.

Bo‘lajak pedagogning shaxsiy va kasbiy rivojlanishi, bir tomondan, oliy pedagogik ta’lim standartlari va ularning amaliyotda qo‘llanish sifati bilan belgilanadi. Biroq teng sharoitlarda ham abituriyentlarning individual fazilatlari, kasbiy motivatsiyasi va pedagogik faoliyatga yo‘naltirilganligi ularning ta’lim jarayonidagi muvaffaqiyatlarida hal qiluvchi ahamiyat kasb etadi.

Mazkur jarayonda integratsiya pedagog shaxsini rivojlantirishning tubdan yangi harakatlantiruvchi kuchlarini shakllantiradi. Inson bu yondashuvda jamiyat va tabiatning nisbatan mustaqil quyi tizimi bo‘lib, muayyan sharoitlarda o‘zini rivojlantira oladigan ochiq, dinamik va o‘z-o‘zini tashkil etuvchi tizim sifatida talqin etiladi. Ma’naviyat esa bo‘lajak pedagogning ko‘p qirrali faoliyatini tashkil etuvchi va tartibga soluvchi asosiy omil sifatida namoyon bo‘ladi.

Faoliyatli holatdagi ma’naviyat sifatida sog‘lom turmush tarzi talabning shaxsiy yaxlitligini saqlab qolishning eng muhim sharti hisoblanadi. Harakat, jismoniy tarbiya va sport esa bo‘lajak pedagogning o‘zini ro‘yobga chiqarishi, sog‘lig‘ini mustahkamlashi va kasbiy barqarorligini ta’minlovchi samarali vositalar sifatida maydonga chiqadi.

Tadqiqot natijalari.

Tadqiqot natijalari bo‘lajak pedagoglarning kasbiy rivojlanishiga ta’sir etuvchi asosiy faktorlarni aniqlash imkonini berdi.

Empirik tahlil shuni ko‘rsatdiki, kasbiy rivojlanish jarayonining samaradorligi birinchi navbatda baholash jarayonining aniqligi va tizimliliği bilan belgilanadi. Baholash mexanizmlari aniq belgilangan holatlarda o‘qituvchilarning kasbiy faolligi va o‘z-o‘zini rivojlantirishga bo‘lgan intilishi yuqori bo‘ldi.

Ikkinchi muhim faktor sifatida tadqiqot ko‘lami va qamrovliligi aniqlandi. Qamrovli va kontekstga mos tashkil etilgan kasbiy rivojlanish faoliyati o‘qituvchilarning nazariy bilimlarini amaliyot bilan uyg‘unlashtirishga xizmat qildi.

Uchinchi asosiy faktor — o‘qituvchining shaxsiy va kasbiy xususiyatlari, xususan kasbiy motivatsiya va pedagogik faoliyatga yo‘naltirilganlik darajasi hisoblanadi. Ushbu omil kasbiy rivojlanishni amalga oshirish jarayonining faollashuvida hal qiluvchi rol o‘ynadi.

Shuningdek, qo‘llab-quvvatlash va nazorat mexanizmlari hamda hamkorlik muhiti kasbiy rivojlanish jarayonining uzluksizligini ta’minlovchi muhim faktorlar sifatida namoyon bo‘ldi.

ASOSIY FAKTORLAR <ul style="list-style-type: none"> • Baholash jarayonining tizimliliği • Tadqiqot ko‘lami va qamrovliligi <ul style="list-style-type: none"> • Kontekstga yo‘naltirilganlik • Qo‘llab-quvvatlash va nazorat <ul style="list-style-type: none"> • Hamkorlik muhiti 	
SHAXSIY-KASBIY FAKTOR <ul style="list-style-type: none"> • O‘qituvchining shaxsiy fazilatları <ul style="list-style-type: none"> • Kasbiy motivatsiya • Pedagogik faoliyatga yo‘naltirilganlik 	→ KASBIY RIVOJLANISHNI AMALGA OSHIRISH JARAYONI
NATIJARLAR <ul style="list-style-type: none"> • Kasbiy kompetensiyalar rivoji • Ta’lim natijalarining barqaror oshishi 	

2-rasm.

Kasbiy rivojlanishga ta’sir etuvchi asosiy faktorlar modeli

Yakuniy natijalarga ko‘ra, mazkur faktorlarning o‘zaro uyg‘unlashuvi o‘qituvchilarning kasbiy kompetensiyalari va ta’lim natijalarining barqaror oshishiga olib keldi, bu esa ishlab chiqilgan modelning pedagogik samaradorligini tasdiqlaydi.

Xulosa va takliflar.

Xulosa qilib aytganda, bo‘lajak pedagoglarning kasbiy rivojlanishini samarali tashkil etish baholash jarayoni, tadqiqot ko‘lami va qamrovlilik kabi tashkiliy omillarning tizimli rejalashtirilishiga bevosita bog‘liqdir. Tadqiqot natijalari kasbiy rivojlanishni qo‘llash jarayonida o‘qituvchining shaxsiy va kasbiy xususiyatlarini hisobga olgan holda qo‘llash shartlari hamda loyihalash jarayonini integratsiyalash muhim ekanini ko‘rsatdi. Shuningdek, hamkorlik, qo‘llab-quvvatlash va nazorat mexanizmlarini kuchaytirish jarayonning uzluksizligini ta‘minlaydi. Kasbiy rivojlanish faoliyatini kontekstga yo‘naltirilgan va qamrovli tarzda tashkil etish ta‘lim natijalarining barqarorligini oshiradi. Mazkur jarayonni tizimli monitoring asosida baholab borish o‘qituvchi faoliyati samaradorligini va ta‘lim sifati ko‘rsatkichlarini yaxshilashga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O‘zbekiston Respublikasining “Ta‘lim to‘g‘risida”gi Qonuni. O‘RQ–637-son. 23.09.2020.
2. O‘zbekiston Respublikasining “Jismoniy tarbiya va sport to‘g‘risida”gi Qonuni. O‘RQ–394-son. 04.09.2015.
3. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining PF–60-son Farmoni. “2022–2026-yillarga mo‘ljallangan Yangi O‘zbekistonning taraqqiyot strategiyasi”. 28.01.2022.
5. Yakimanskaya I.S. Lichnostno-orientirovannoe obrazovanie v sovremennoy shkole. — Moskva: Yurayt, 2021.
6. Asmolov A.G. Psixologiya lichnosti: kulturno-istoricheskiy podxod. — Moskva: Prosveshchenie, 2022.
7. Slastyonin V.A., Isaev I.F. Pedagogika professionalnogo obrazovaniya. — Moskva: Akademiya, 2021.
8. Likhachev B.T. Filosofiya vospitaniya i obrazovaniya. — Moskva: Akademicheskiy projekt, 2021.
9. Muslimov N.A. Pedagogik kompetensiyalar va ma‘naviy tarbiya. — Toshkent: Fan va texnologiya, 2022.